

URETT: Jeg har blitt skjøvet ut av saker fordi en eller annen forstokket jurist tror at to psykiatere er dobbelt så bra som en psykiater og en psykolog, skriver Pål Grøndahl. Foto: Heiko Junge/Scanpix

Evig og sprikende debatt

Psykologer bør argumentere vitenskapelig for at vår kompetanse kan høyne kvaliteten på de rettspsykiatriske vurderingene

Pål Grøndahl

Rettspsykolog og forsker, Oslo universitetssykehus

DEBATT: SAKKYNDIGE

Psykiater Randi Rosenqvist og psykolog Anne-Kari Torgalsbøen skrev om sakkyndige i marsutgaven. Pål Grøndahl kommenterer begge.

Det vil ingen ende ta. 29. november i fjor ble de sakkyndiges konklusjoner om Anders Behring Breiviks tilregnelighet offentliggjort. De sakkyndige psykiaterne mente at masseorderen led av schizofreni med massive paranoide vrangforestillinger. Et øyeblikk virket det som om Norge sto stille. Var terroristen «gal»? Med all sin planlegging og målrettethet? Så tok debatten skikkelig av. Filosofer, historikere og sosialantropologer, alle med stor tillit til egen kompetan-

se, uttalte seg om Behring Breiviks ideologi, psyke og diagnose. Også psykologer og psykiatere engasjerte seg kraftig. Flere har ment at den sakkyndige rapporten om Behring Breivik på ulikt vis har dårlig kvalitet. Jeg har ofte undret meg over debattens intensitet. Er det slik at mange rett og slett ikke kan akseptere den mulighet at masseorderen er utilregnelig? Samtidig har det slått meg hvor få som har dratt inn etiske betraktninger i debatten. Det ser ut til at fagfolk nærmest ukritisk leser erklæringen, som er en del av straffesaksdokumentene og unntatt offentlighet, og uttaler seg villig om både kvalitet og diagnostisering. Er dette greit?

Debatten etterpå

Debatten har etter hvert tatt flere veier og blitt utvidet til å gjelde både lovverk,

dagens utilregnelighetsregler og hvem som oppnevnes som psykiatrisk sakkyndige i straffesaker. Marsutgaven av Tidsskriftet reflekterte den mangefasettede debatten som har utviklet seg etter de forferdelige hendelsene 22. juli i fjor. Psykiater Randi Rosenqvist og psykolog Anne-Kari Torgalsbøen hadde to helt forskjellige innlegg i mars. Begge fortjener en kommentar.

Utilregnelighet

Rosenqvist vil endre utilregnelighetsreglene, men hun vil beholde det medisinske prinsipp fordi det er mer vitenskapelig holdbart. Jeg er i alle fall glad for at debatten om de ulike prinsippene har dukket opp over radaren. Men jeg er ikke enig med Rosenqvist. Norge er ett av få

land i verden som bruker det medisinske prinsipp. Det kan derfor virke noe pompøst å hevde at vi har et bedre system enn alle andre. Ved å beholde det medisinske prinsipp gjør vi det kanskje metodisk (for) enkelt for oss selv når vi ikke skal vurdere sammenheng, men bare «fiske» etter en diagnose med gitt styrke og varighet. Samtidig bidrar denne forenklingen av rettspsykiatrien kanskje til å sementere dagens ugunstige rammebetingelser for rettspsykiatrisk sakkyndige. Norsk rettspsykiatri er billig. Norge har for eksempel ikke egne observasjonsklinikker som i Sverige og til dels i Danmark. Bevilgende myndigheter kan da forsvare at vi ikke har slike klinikker, ved å si at mandatet til de norske sakkyndige tross alt er enkelt. Rosenqvist foreslår et nytt lovutvalg. Gjerne det, men ikke nå. Vi bør vente til saken mot Behring Breivik er over, og ikke vedta nye regler i en opphisset stemning og med skjellende hånd.

Ikke monopol

Et ganske annet innlegg både i form og innhold stod Torgalsbøen for. Hun viser til at det i Behring Breivik-saken uteluk-

kende er blitt oppnevnt psykiatere, på tross av ønsket fra flere om en bredere vurdering av terroristens tilregnelighet. Hun hevder at psykiatere har monopol på sakkyndighet i strafferetten, og at psykologers kompetanse blir marginalisert. Hun spekulerer i om dette skyldes

Internasjonale studier viser at jurister foretrekker psykiatere, men ved blindstudier vurderes ofte psykologenes erklæringer som hakket bedre enn psykiaternes

konservatisme innen førende juridiske kretser. Jeg er bare delvis enig med henne. Sammenlignet med andre land har norske psykologer en unik posisjon som sakkyndige i strafferetten. Psykiatere har ingen monopolstilling. Psykologer gjør rettspsykiatriske erklæringer på linje med psykiatere, og i Den rettsmedisinske kommisjon sitter det ikke mindre enn tre psykologer blant gruppens ni medlemmer. Samarbeidet går, etter min

mening, utmerket mellom psykolog og psykiater i dette fagfeltet. Jeg har også blitt skjøvet ut av saker fordi en eller annen forstokket jurist tror at to psykiatere er dobbelt så bra som en psykiater og en psykolog. Jurister er ofte konservative. På det punktet er jeg enig med Torgalsbøen. Psykologene bør påvirke juridiske aktører i strafferetten. Det gjør vi best ved å argumentere vitenskapelig for at psykologisk kompetanse kan høyne kvaliteten på de rettspsykiatriske vurderingene. Norsk Psykologforening har satt ned et utvalg som skal utrede rettspsykologisk virksomhet. Som fersk leder for utvalget lover jeg at vår rolle innen rettspsykiatrien vil få høy prioritet. Flere internasjonale studier viser at jurister foretrekker psykiatere, men ved blindstudier vurderes ofte psykologenes erklæringer som hakket bedre enn psykiaternes. Argumentene er der.

Mye har vært sagt og skrevet om norsk rettspsykiatri, og mye vil bli debattert. Men nødvendige endringer bør tvinge seg frem på prinsipielt grunnlag og ikke basert på et ekstremt enkelttilfelle.

pagron@kompetanse-senteret.no

Sakkyndige bør ikke konkludere

En god del dommere har en overtro på hva sakkyndige kan trekke av slutninger for fremtiden og utlede av konsekvenser fra fortiden

Grethe Nordhelle

Psykolog og advokat

DEBATT: SAKKYNDIGE

Sakkyndigrollen i rettssystemet har store svakheter, mener Grethe Nordhelle.

Sakkyndige psykologer og psykiatere er en viktig samfunnsressurs som har stor betydning for domstolene. I så måte er jeg enig med det Anne-Kari Torgalsbøen skrev i marsutgaven om at psykologer,

med tilstrekkelig kompetanse og erfaring, bør benyttes mer i straffesaker. Men et slikt tiltak er på langt nær nok til å dempe opp for de svakhetene sakkyndigrollen har i rettssystemet.

Usikkerhet og feilkilder

Den sakkyndiges observasjoner er gjort innenfor *en begrenset kontekst*, og må suppleres med annen bevisførsel direkte for den dømmende rett. Når en sakkyndig uttaler seg med stor grad av sikkerhet, har

dommere en tendens til å lene seg for mye på den sakkyndiges uttalelse, uten å legge vekt på andre bevis. Utfordringen er hvilke psykologfaglige slutninger som kan trekkes med stor grad av sikkerhet ut fra begrenset observasjon over begrenset tid. Den sakkyndiges formidling bør inneholde åpne betraktninger som viser grad av usikkerhet om tolkninger av observasjonene. Den sakkyndige må danne seg mange mulige hypoteser og teste sannsynligheten for hver av dem som mulige forklaringer